

№5

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR

ILMIY ELEKTRON JURNALI

**ISSN: 2181-3965
VOLUME 5
TOSHKENT 2026**

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

To‘lqin Zakirovich Teshabayev – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma‘naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta‘lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne‘matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymurotov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Qongratbay Avezimbetovich – texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputati

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta‘lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu‘min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo'yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo'rayev Abdug'affor Safarovich – Termez agrotexnologiyalar va Innovatsion rivojlanish instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyeovich – Farg'ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nurmanov Ulug'bek Anorbayevich - Bank-moliya akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedراس professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Yakubova Nargiz Tursunbayevna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Mamatov Baxadir Safaraliyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qiyosov Sherzod Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Urazaliyev Kamoliddin Tajikulovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Teshayev Zavqiddin Jabbor o'g'li – Qarshi davlat universiteti Turizm va marketing kafedراس dotsenti, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li – Qarshi davlat universiteti Iqtisodiyot kafedراس dotsenti, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo'rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o'g'li – mas'ul muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O'zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali
23.11.2022-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №R-566966 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №049864

MUNDARIJA		
Meyliyev Obid Raxmatullaevich	Soliqlarning budget daromadlaridagi ahamiyatini oshirish	7
Мирзаева Матлуба Файбулла кизи	Тижорат банкларининг капитал базасини мустаҳкамлашнинг методологик ва амалий асосларини такомиллаштириш	14
Жабборов Насриддин Мирзаодилович, Юнусова Шохсанам Муротовна, Бебутова Зулайхо Хамидовна, Сафарова Севара Қахрамон кизи	Тошкент вилояти туристик ҳудудлари имижли модели учун барқарорлик таҳлили	19
Мухамедова Севара Абдуллаевна	Тижорат банкларида кичик бизнес лойиҳаларини кредитлашда банк таваккалчиликларини баҳолаш ва бошқариш тизими	27
Abduqayumov Elyorbek Ulug'bek o'g'li, Yo'ldosheva Oygul Zokir qizi	Janubiy Koreya kinoindustriyasining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni va ta'siri	33
Umarova Shahnaza	Moliyaviy faoliyat bo'yicha baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	40
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	Avtomobilsozlik korxonalarining xarajat samaradorligini ekonometrik modellash	46
Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li	O'zbekistonda auditorlik faoliyatini tashkil etishning zaruriyati va uning ahamiyati	57
Kurbanbayev Jurabek Eruvbayevich, Akromov Shohrux Shuhrat o'g'li	Auditorlik tekshiruvlarida tashqi tasdiqlardan foydalanish va ichki nazorat tizimining samaradorligini oshirish	66
Абдурахманов Ўрол Наврўз ўғли	Акциядорлик жамиятлари аудитида таҳлилий амалларни қўллашни такомиллаштириш	71
Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	Yoshlar biznes-loyihalarini moliyalashtirishda kredit va investitsiya resurslarining o'rni	80
Shodiyev Yashnarbek Baxriddin o'g'li	Davlat moliyaviy nazoratini modellar va metodologik yondashuvlarini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	92
Muydinov Baxodirjon Numanovich	Korxonalarda ichki auditni tashkil etish va takomillashtirish	101
Mirzanov Zakir Maratovich	Paxta yetishtirish va qayta ishlash klasterlarida resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytirish	111
Тожибоева Дилором	XXI ахборотлар асри – қарор қабул қилиш жараёнининг мураккаблашуви асри	116
Нурхонов Комилжон Товкараевич	Яшил иқтисодиётга ўтиш йўллари ва устуворликлари	124
Saydullayev Nodirbek Narzullayevich	Inflyatsion targetlash sharoitida markaziy bank valyuta intervensiyalari strategiyasini takomillashtirish mexanizmlari	132
Хусаинов Равшан Рахимович	Сравнительный анализ налоговых систем зарубежных стран и трансформация их для Узбекистана	143
Maxkamova Nazokat Umarali qizi	O'zbekiston iqtisodiyotida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning o'rni	150
Abduraxmanova Muqaddas Toxtasinovna	Temir yo'l transporti korxonalarining ekologik-iqtisodiy samaradorligini oshirishning innovatsion mexanizmlari	156
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	Davlat tibbiyot tashkilotlarida buxgalteriya hisobi: nazariya, amaliyot va uslubiyot	165
Jaxbarov Jamshidbek Tilavoldi o'g'li	Raqamli texnologiyalar asosida budget tashkilotlarida davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish: Farg'ona viloyati misolida	179
Xasanova Shaxzoda Sarvarq qizi	Avtomatlashtirish davrida ayollarning mehnat bozoridagi transformatsiyasi: global tendensiyalar va O'zbekistonning 2030-yilgacha imkoniyatlari	188
Abdullaeva Nilufar Javdat qizi	Бюджет ташкилотларида узоқ муддатли активлар билан боғлиқ молиялаштириш манбалари	194
Худойкулова Дилора Дилмуродовна	Обеспечение надежности аудиторских доказательств при аудите долгосрочных активов	200
To'xtayev Umidjon Shuhrat o'g'li	Xususiy tibbiy xizmatlar raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	209
Djumaniyazov Shavkat Raximovich	Yangi O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	216
Siroj Zarina Rustambekovna	O'zbekistonda demografik jarayonlarni statistik prognozlash va monitoring tizimini takomillashtirish	223
To'laev Safarmurod	Korporativ mijozlarga innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirishning xorijiy	229

Boymuhammad o'g'li	tajribasi	
Эрдонаев Аликул Халимович	Банк технологиялари ва масофавий банк хизматларининг турларидан фойдаланиш амалиёти	236
Муродов Бобиржон Ҳаётжон ўғли	Иқтисодийда яширин меҳнат ресурслари айланмаси: иш берувчиларни масъулияти ва норасмий бандликни бартараф этишнинг тизимли ечимлари	247
Abdullayeva Shaxnoza Erkinovna	Aholini ijtimoiy himoya qilish tizimini moliyalashtirish samaradorligini baholash metodologiyasini takomillashtirish	253
Саттаров Тулкин Абдихалилович	Қишлоқ хўжалиги корхоналарини молиявий барқарорлигини баҳолаш моделлари	261
Sanayev Javohir Shavkat o'g'li	Tijorat banklarida mijozning tranzaksion faolligiga asoslangan adaptiv tariflash mexanizmini takomillashtirish	271
Хасанов Сабирджан Садикович, Раимова Мадинабону Сабирджан кизи	Оценка экономической необходимости строительства ветроэнергетических установок в Узбекистане	278
Karimov Shohruh Ahmadullo o'g'li	O'zbekistonda buxgalteriya xizmatlari bozorining institutsional tuzilmasi: auditorlik va soliq maslahatchilari tashkilotlari reestrlari tahlili	286
Karimqulov Jasur Imomboyevich, Xojanov Baxadir Omirbayevich	Bank infratuzilmasi transformatsiyasi samaradorligini integral baholash metodikasini takomillashtirish	292
Kasimova Zilolaxon Botir qizi	O'zbekiston bank tizimining miqdoriy kengayishi va moliyaviy barqarorlik normativlariga rioya etish darajasi: 2017–2025 yillar tahlili	301
Олимова Қизлархон Тўра кизи	Тижорат банкларида муаммоли кредитларни эрта аниқлаш ва мониторинг тизимида мавжуд муаммоларнинг тизимли ечими	308
Xolmurotov Fozil Saribayevich	Hududiy eksportning qo'shilgan qiymati va diversifikatsiya darajasini o'lchash: Xorazm viloyatida export quality index tahlili	314
Jumaniyazov Iskandar Baxodirovich	To'qimachilik sanoati korxonalarida xarajatlar hisobini tashkil etish, tannarxni kalkulyatsiya qilish va tahlil etish bo'yicha xorijiy tajriba	327
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	Kichik biznes subyektlari moliyaviy raqobatbardoshligini prognozlashning ekonometrik asoslari	333
Kabilova Zebo Babakulovna	Mintaqa iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda mehnat resurslaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari	341
O'lmasxo'jayev Zoirxo'ja Abbas o'g'li	Ta'lim muassasalarida sun'iy intellekt asosidagi adaptiv modellarning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini baholash	353
Jomolov Muzaffar Mirzoxitovich	Hududlarda investitsiyalar samaradorligini qisqa panel ma'lumotlari asosida o'rta muddatga prognozlash: Toshkent viloyati misolida	358
Akhmedova Shokhistakhon	Ways to improve sustainable financing mechanisms in Uzbekistan: capital needs, pilot instruments and scenario-based projections to 2030	368
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	Moliya bozorida qarz instrumentlari orqali savdolarni moliyalashtirish	381
Qudratova Shaxnoza Shuxrat qizi	Yashash va umumiy ovqatlanish xizmatlari samaradorligini statistik baholash usullari va mezonlari	388
Ziyodullayev Dilshod Sherzodovich, Mashxura Azadovna	O'zbekistonda monetar va fiskal siyosatning inflyatsiya va iqtisodiy o'sishga ta'siri	399
Гозиев Рзоиддин Чулпон угли, Ким Дмитрий Игнатьевич	Перестройка кадровой стратегии ритейла в эпоху цифровых технологий	406
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	To'qimachilik korxonalarining eksport salohiyatini boshqarishda eksportni diversifikatsiya qilish strategiyasi	413
Abdujaborova Mahmura Toshmuxamadovna	Korxona moliyaviy holatining tizimli tahlili	419
Olimova Maftuna Komil qizi	Raqamli iqtisodiyot sharoitida kadrlar bozori talab va taklifi nomutanosibligini statistik baholash	429
Маматова Эленур Рўзимурод кизи	Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини кредитлаш механизмини такомиллаштиришнинг илмий-услубий асослари	441
Xodjaniyazov Shohruh Yuldashevich	Hududiy farovonlik indeksini prognozlash: Holt modeli va qiyosiy ekonometrik baholash	450
Maxmasaidova Muslima Ubaydulla qizi	Ko'p o'zgaruvchili regressiya modeli asosida iqtisodiy ko'rsatkichlarning o'zaro bog'liqligini excel dasturi yordamida tahlil qilish	458

Юсупов А.Т.	Илмий-технологик ва иқтисодий хавфсизлик тизимида олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар аттестацияси хавфсизлиги (методологик, услубий ва амалий жиҳатлари)	470
Shirinov Uchqun Abduxalilovich	Ichki segmentar hisobotning tarkibi, ko'rsatkichlari va shakllarini takomillashtirish	481
Шахабудинова Муаттар Зиятходжаевна	Институционально-регуляторные условия формирования цифровой модели оценки кредитоспособности заемщиков	489
Kilichev Alisher Akramovich	Mavsumiy mahsulot ishlab chiqaruvchi korxonalar moliyaviy barqarorligini integral baholashning ikki blokli modeli (Entropiya vaznlari asosida)	496
Fayazov Xasan Jaxongir ugli	Behavioral and psychological factors in ai use among 15-year-old students: learning and academic performance	504
Urazbayeva Ilmira Konisbayevna	Moliyaviy kontrolling tizimida mavjud muammolar va ularning aksiyadorlik jamiyati moliyaviy samaradorligiga ta'siri	511
Ollokulova Feruza Mansurovna	Milliy iqtisodiyotni transformatsiyalash sharoitida davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	518
Isamitdinova Ra'no Rahimjanovna, Togayev Salim Sobirovich	Investitsiya loyihalari qiymati va muddati monitoringini o'zlashtirilgan qiymat usuli asosida takomillashtirish	525
Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	Qurilish korxonalarining investitsion salohiyatini kompleks baholash metodologiyasini takomillashtirish	533
Jafarova Marjona Jafarovna, Xusanova Dilorom Shavkatovna	O'zbekistonda inflatsiya darajasining pasayish sabablari	539
Axmedova Mavluda Shavkatovna	Tasodifiy tebranishlar, xo'jaliklararo geterogenlik va samarasizlikni ajratib baholovchi panel modellari tizimi	544
Baxromov Azizbek Alisher o'g'li	Raqamli iqtisodiyot sharoitida to'qimachilik sanoati korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish mexanizmlari	551
Гулямова Асия Нуртудиновна	Рынок рассрочки (BNPL) и розничное кредитование в Узбекистане: рост, скрытая стоимость и риски закредитованности	557
Adhamova Gulshoda Yaxyo qizi, Togayev Salim Sobirovich	Loyiha boshqaruvida rahbarlik uslublarining jamoa samaradorligi va loyiha muvaffaqiyatiga ta'sirini baholash	563
Eshmurodov Sulton Suvonqulovich	Raqamli transformatsiya sharoitida tijorat banklarining aktiv va passivlarini muddatlar bo'yicha muvofiqlashtirish yo'llari	570
Alikulov Azamat Tuygunovich	O'zbekistonda sukuk bozorini shakllanishida malayziya tajribasidan foydalanish imkoniyatlari	580
Madaminov G'ayrat Madiyarovich	Harbiy xizmatchilarni moddiy rag'batlantirishning xizmat samaradorligi va kadrlar barqarorligiga ta'sirini ekonometrik baholash	587
Абдуллаева Шахло Рустамовна	Цифровая трансформация бизнес-процессов как фактор повышения эффективности предприятий	593
Нуралиева Мукаддас Мамуровна	Денежные переводы трудовых мигрантов как фактор макроэкономической устойчивости Республики Узбекистан: возможности и риски	601
Азимова Феруза Маликовна	Технологическое развитие регионов Узбекистана и факторы его дифференциации	607
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	O'zbekiston sug'urta bozorining moliyaviy barqarorligini baholash ko'rsatkichlari tizimini takomillashtirish	616
Azizova Zilola Lochinovna	Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobini takomillashtirish	626
Городилова Мария Владимировна	Цифровизация в энергетической отрасли: потенциал и инновационные тренды развития, влияние на экономику	635
Abdusalimov Lazizbek Otabek o'g'li	Mintaqaviy sanoatni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish	645
Бобожонов Азимжон Акмал ўғли, Ортиков Нодиржон Хайруллоевич	Накдсиз ҳисоб-китоблар трансформацияси: ПФ-246-сонли фармоннинг тадбиркорлик муҳитига ва яширин иқтисодиёт улуғлини қисқартиришга таъсири (Эмпирик ва институционал таҳлил)	653

MINTAQAVIY SANOATNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Abdusalimov Lazizbek Otabek o'g'li

*Mirzo Ulug'bek nomidagi
O'zbekiston Milliy universiteti
Iqtisodiyot fakulteti
mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0009-0004-2023-4047*

Annotatsiya. Mazkur maqolada mintaqaviy sanoatni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishning ilmiy-nazariy va amaliy jihatlari tadqiq etilgan. Tadqiqotda hududlarning sanoat ixtisoslashuvi, resurs-infratuzilmaviy salohiyati va investitsion risklarini hisobga olgan holda DXSh loyihalarini saralash, moliyalashtirish hamda risklarni funksional taqsimlash masalalari tahlil qilingan. Tahlil natijalari asosida davlat va xususiy kapitalni uyg'unlashtirish, iqtisodiy rag'batlarni natijaviy ko'rsatkichlarga bog'lash hamda sanoat kooperatsiyasini rivojlantirishga qaratilgan differensial DXSh modeli taklif etilgan. Shuningdek, DXSh loyihalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish, xususiy investitsiyalarni rag'batlantirish va hududlararo sanoat rivojlanishidagi nomutanositliklarni kamaytirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: mintaqaviy sanoat, davlat-xususiy sheriklik, iqtisodiy samaradorlik, investitsion salohiyat, differensial moliyalashtirish, risklarni taqsimlash, sanoat infratuzilmasi, iqtisodiy rag'batlantirish, sanoat kooperatsiyasi, hududiy rivojlanish.

ПОВЫШЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В РАЗВИТИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Абдусалимов Лазизбек Отабек угли

*Национальный университет
Узбекистана имени
Мирзо Улугбека
Независимый исследователь
факультета экономики
ORCID: 0009-0004-2023-4047*

Аннотация. В данной статье исследованы научно-теоретические и практические аспекты повышения экономической эффективности механизмов государственно-частного партнерства (ГЧП) в развитии региональной промышленности. В исследовании проанализированы вопросы отбора и финансирования проектов ГЧП, а также функционального распределения рисков с учетом промышленной специализации регионов, их ресурсно-инфраструктурного потенциала и инвестиционных рисков. На основе результатов анализа предложена дифференцированная модель ГЧП, направленная на сочетание государственного и частного капитала, увязку экономических стимулов с результативными показателями и развитие промышленной кооперации. Кроме того, разработаны научно-практические предложения по повышению экономической эффективности проектов ГЧП, стимулированию частных инвестиций и сокращению диспропорций в промышленном развитии регионов.

Ключевые слова: региональная промышленность, государственно-частное партнерство, экономическая эффективность, инвестиционный потенциал, дифференцированное финансирование, распределение рисков, промышленная

инфраструктура, экономическое стимулирование, промышленная кооперация, региональное развитие.

IMPROVING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP MECHANISMS IN REGIONAL INDUSTRIAL DEVELOPMENT

Abdusalimov Lazizbek Otabek o'g'li

*National University of
Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek
Independent Researcher,
Faculty of Economics
ORCID: 0009-0004-2023-4047*

Abstract. *This article examines the scientific, theoretical, and practical aspects of improving the economic efficiency of public-private partnership (PPP) mechanisms in the development of regional industry. The study analyzes the selection and financing of PPP projects, as well as the functional allocation of risks, taking into account the industrial specialization, resource and infrastructure potential, and investment risks of the regions. Based on the results of the analysis, a differentiated PPP model is proposed, aimed at combining public and private capital, linking economic incentives to performance indicators, and promoting industrial cooperation. In addition, scientific and practical recommendations are developed to improve the economic efficiency of PPP projects, stimulate private investment, and reduce imbalances in the industrial development of regions.*

Keywords: *regional industry, public-private partnership, economic efficiency, investment potential, differentiated financing, risk allocation, industrial infrastructure, economic incentives, industrial cooperation, regional development.*

Kirish

Mintaqaviy sanoatni barqaror rivojlantirish, hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish hamda mavjud ishlab chiqarish salohiyatidan samarali foydalanish sharoitida davlat va xususiy sektor o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, hududlarda sanoat infratuzilmasini modernizatsiya qilish, muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlarini rivojlantirish, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish hamda yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarni kengaytirish katta hajmdagi investitsiyalarni talab qiladi. Davlat budjeti resurslarining cheklanganligi va hududlarning moliyaviy-investitsion imkoniyatlari o'rtasidagi tafovutlar ushbu vazifalarni faqat davlat mablag'lari hisobidan amalga oshirish imkoniyatlarini cheklaydi. Mazkur sharoitda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlari xususiy kapital, zamonaviy texnologiyalar va boshqaruv tajribasini sanoat infratuzilmasini rivojlantirishga jalb etishning muhim iqtisodiy vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Biroq DXSh loyihalarining samaradorligi faqat jalb etilgan investitsiyalar hajmi bilan emas, balki davlat va xususiy sherik o'rtasida risklarning oqilona taqsimlanishi, moliyalashtirish manbalarining uyg'unligi, yaratilgan qo'shilgan qiymat, yangi ish o'rinlari, eksport salohiyati va mahalliy ishlab chiqarish kooperatsiyasining rivojlanishi bilan ham belgilanadi. Shu nuqtayi nazardan, mintaqalarning sanoat ixtisoslashuvi, infratuzilmaviy ehtiyojlari va investitsion risklarini hisobga olgan holda davlat-xususiy sheriklikning differensial moliyalashtirish, natijaga bog'langan iqtisodiy rag'batlantirish hamda samaradorlikni monitoring qilish mexanizmlarini ilmiy asoslash dolzarb tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur masalaning ilmiy-amaliy ahamiyati DXShni alohida infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish shaklidan hududiy sanoat salohiyatini faollashtirish, xususiy investitsiyalarni ko'paytirish va hududlararo iqtisodiy nomutanosibliklarni qisqartirishga xizmat qiluvchi kompleks tashkiliy-iqtisodiy mexanizm sifatida rivojlantirish zarurati bilan belgilanadi.

O‘zbekistonda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish va ularning iqtisodiy samaradorligini oshirishning normativ-huquqiy asoslari bosqichma-bosqich shakllantirilgan. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 10-maydagi O‘RQ-537-sonli “Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida”gi Qonuni davlat va xususiy sheriklarning o‘zaro munosabatlarini huquqiy tartibga solish, xususiy investitsiyalarni jalb etish va loyihalarni amalga oshirishning asosiy tamoyillarini belgilab berdi [1]. Mazkur Qonunning 27-moddasida DXSh bitimining asosiy shartlari qatorida davlat va xususiy sherik o‘rtasida xavf-xatarlarni taqsimlash, loyihalarni moliyalashtirish, tomonlarning majburiyatlari hamda monitoring va nazorat tartiblarini belgilash nazarda tutilgan. Bu esa DXSh loyihalarida investitsion, moliyaviy va operatsion risklarni boshqarishning huquqiy asosini yaratadi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 30-oktabrdagi 720-sonli “Davlat-xususiy sheriklik sohasini yanada takomillashtirish hamda kompleks tizimlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori bilan DXSh loyihalarini tashabbus qilish, ishlab chiqish, ko‘rib chiqish, xususiy sherikni tanlash, loyihalar reyestrini yuritish va ularning amalga oshirilishini monitoring qilish tartiblari tizimlashtirildi [2]. Mazkur me‘yoriy talablar DXSh loyihalarini iqtisodiy jihatdan asoslash, davlat mablag‘laridan foydalanish natijadorligini nazorat qilish va xususiy investorlarning loyihalarda ishtirokini institutsional jihatdan qo‘llab-quvvatlash uchun muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, davlat-xususiy sheriklikni sanoatning hududiy xususiyatlariga moslashtirish, davlat tomonidan beriladigan moliyaviy ko‘makni loyihaning yakuniy iqtisodiy natijalariga bog‘lash, risklarni ularni samaraliroq boshqara oladigan tomonlar o‘rtasida taqsimlash hamda sanoat kooperatsiyasi va texnologik integratsiyani rag‘batlantirish masalalari yanada chuqur ilmiy tadqiq etishni talab qiladi. Shu sababli hududlarning iqtisodiy salohiyati va infratuzilmaviy ehtiyojlariga asoslangan differensial DXSh modelini ishlab chiqish, uning moliyalashtirish va rag‘batlantirish vositalarini takomillashtirish hamda iqtisodiy samaradorligini natijaviy ko‘rsatkichlar orqali baholash mazkur tadqiqotning asosiy ilmiy yo‘nalishini tashkil etadi.

Adabiyotlar sharhi

Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish masalalari xorijiy ilmiy tadqiqotlarda infratuzilmaviy investitsiyalarni moliyalashtirish, risklarni taqsimlash, shartnomaviy munosabatlarni takomillashtirish hamda davlat va xususiy sektor manfaatlarini muvofiqlashtirish nuqtayi nazaridan keng o‘rganilgan. Jumladan, D. Grimsey va M. Lewis infratuzilma loyihalarini DXSh asosida amalga oshirishda investitsion, moliyaviy va operatsion risklarni har ikki sherik manfaatlari nuqtayi nazaridan baholash zarurligini asoslab, loyihaning iqtisodiy samaradorligini aniqlashda davlat xarajatlari va kutilayotgan natijalar nisbatiga alohida e‘tibor qaratgan [3].

G. Hodge va C. Greve xalqaro DXSh amaliyotini tahlil qilib, sheriklik mexanizmlarining natijadorligini baholashda moliyaviy ko‘rsatkichlar bilan bir qatorda boshqaruv sifati, hisobdorlik va institutsional shart-sharoitlarni hisobga olish muhimligini ta‘kidlaydi [4].

E.R. Yescombe DXSh loyihalarining moliyaviy tuzilmasini o‘rganib, loyiha moliyalashtirish manbalari, xususiy kapital va qarz mablag‘lari nisbatini optimallashtirish, davlat kafolatlari hamda uzoq muddatli shartnomaviy majburiyatlarni boshqarish iqtisodiy barqarorlikning muhim shartlari ekanligini ko‘rsatadi [5].

B. Li, A. Akintoye, P.J. Edwards va C. Hardcastle Buyuk Britaniyadagi DXSh loyihalarida risklarni taqsimlash amaliyotini tadqiq etib, loyihaning butun hayotiy sikli davomida yuzaga keladigan risklarni aniqlash va ularni tegishli tomonlar o‘rtasida taqsimlash iqtisodiy natijadorlikka ta‘sir ko‘rsatishini asoslaydi [6].

Y. Ke, S. Wang, A.P.C. Chan va P.T.I. Lam esa Xitoy DXSh loyihalari misolida risklarning davlat va xususiy sherik o‘rtasida taqsimlanishini empirik o‘rganib, davlatning tartibga solish vakolatlari bilan bog‘liq risklar va xususiy sektor boshqarishi mumkin bo‘lgan loyiha risklarini farqlash zarurligini ko‘rsatgan [7].

Mazkur tadqiqotlarni umumlashtirish DXSh samaradorligi faqat xususiy investitsiyalarni

jalb qilish hajmiga emas, balki moliyalashtirish tuzilmasi, risklarning iqtisodiy jihatdan asoslangan taqsimoti, institutsional boshqaruv va loyihaning yakuniy ijtimoiy-iqtisodiy natijalariga ham bog'liqligini ko'rsatadi. Biroq ushbu ilmiy yondashuvlarning aksariyatida DXSh alohida infratuzilma loyihasi yoki shartnomaviy hamkorlik shakli sifatida tadqiq etilgan bo'lib, uni hududiy sanoat ixtisoslashuvi, ishlab chiqarish kooperatsiyasi va mahalliy qo'shilgan qiymatni oshirish bilan integratsiyalash masalalarini yanada chuqur o'rganish zarurati mavjud.

O'zbekiston olimlari tadqiqotlarida davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini milliy iqtisodiyot sharoitida rivojlantirish, loyihalarning moliyaviy samaradorligini baholash va xorijiy tajribalarni mahalliy amaliyotga moslashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, A. Mengnarov DXSh loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholash uslubiyotlarini tahlil qilib, loyihalarni tanlash va amalga oshirishda iqtisodiy baholash natijalaridan foydalanish hamda samaradorlikni oshirishga qaratilgan boshqaruv qarorlarini shakllantirish zarurligini asoslaydi [8].

I. Tursunov va G'. Hamroyev O'zbekistonda amalga oshirilayotgan DXSh loyihalarini tarmoqlar kesimida o'rganib, mavjud hamkorlik mexanizmlarining afzalliklari va cheklovlarini aniqlash, moliyaviy risklarni kamaytirish hamda davlat mablag'laridan foydalanish natijadorligini oshirish masalalariga e'tibor qaratgan [9].

A. Ergashev infratuzilmaviy investitsiya loyihalarini DXSh asosida moliyalashtirishda risklarni boshqarishning xorijiy tajribasini tahlil qilib, loyihaning pul qiymatiga nisbatan samaradorligini baholash, risklarni taqsimlash matritsasi, kafolat va sug'urta mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlarini ko'rsatadi [10].

Ushbu tadqiqotlarda DXSh loyihalarining moliyaviy-iqtisodiy samaradorligi, shartnomaviy risklar va institutsional boshqaruv masalalari yoritilgan bo'lsa-da, sanoatning hududiy ixtisoslashuvi, resurs-infratuzilmaviy salohiyati va investitsion risklarini yagona tizimda hisobga oluvchi differensial DXSh mexanizmini shakllantirish masalasi alohida ilmiy yondashuvni talab etadi. Shu jihatdan, mazkur tadqiqotda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini hududiy sanoat ehtiyojlariga muvofiq portfel asosida saralash, risklarni ularni samarali boshqara oladigan sheriklar o'rtasida funksional taqsimlash, davlat va xususiy moliyalashtirish manbalarini uyg'unlashtirish hamda davlat rag'batlarini qo'shilgan qiymat, eksport, bandlik, mahalliyashtirish va resurs samaradorligi kabi natijaviy ko'rsatkichlarga bog'lashga asoslangan yondashuvni ishlab chiqish ustuvor ilmiy yo'nalish sifatida belgilanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda mintaqaviy sanoatni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'nalishlarini aniqlash maqsadida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, iqtisodiy guruhlash, funksional baholash va ilmiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini hududlarning sanoat ixtisoslashuvi, resurs-infratuzilmaviy salohiyati va investitsion risklarini hisobga olgan holda DXSh loyihalarini differensial tanlash hamda moliyalashtirishga qaratilgan yondashuv tashkil etadi. Bunda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi investitsion, qurilish, moliyaviy, operatsion va institutsional risklarni funksional taqsimlash, davlat budjeti mablag'lari bilan xususiy kapitalni aralash moliyalashtirish asosida uyg'unlashtirish hamda loyihalarning iqtisodiy natijadorligini baholash mezonlari tizimlashtirildi. Shuningdek, DXSh loyihalarini baholashda an'anaviy investitsiya hajmi ko'rsatkichlaridan tashqari, yaratilgan qo'shilgan qiymat, eksport salohiyati, yangi ish o'rinlari, mahalliyashtirish va resurslardan foydalanish samaradorligini aks ettiruvchi asosiy natijaviy ko'rsatkichlardan foydalanish nazarda tutildi. Ushbu mezonlar asosida hududiy sanoat loyihalarini portfel shaklida saralash, davlat tomonidan ko'rsatiladigan moliyaviy rag'batlarni erishilgan iqtisodiy natijalarga bog'lash hamda olingan iqtisodiy samarani qayta investitsiyalashga asoslangan natijaga yo'naltirilgan differensial DXSh modelining konseptual yondashuvi ishlab chiqildi. Taklif etilgan metodologiya davlat-xususiy sheriklikni alohida infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish vositasidan hududiy sanoat kooperatsiyasini rivojlantirish, investitsion resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va mintaqalararo sanoat rivojlanishidagi

nomutanosibliklarni kamaytirishga xizmat qiluvchi kompleks iqtisodiy mexanizm sifatida baholash imkonini beradi.

Tahlil va natijalar muhokamasi

Mintaqaviy sanoatni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlaridan foydalanish samaradorligi davlat va xususiy sektor resurslarini birlashtirish bilangina emas, balki ushbu resurslarning hududiy iqtisodiy rivojlanish maqsadlariga qanchalik muvofiq yo‘naltirilishi bilan belgilanadi. O‘zbekiston sharoitida hududlarning sanoat ixtisoslashuvi, resurs bazasi, infratuzilmaviy ta‘minlanganligi va investitsion jozibadorligi o‘rtasida sezilarli farqlar mavjudligi DXSh loyihalarini tanlash hamda moliyalashtirishda differensial yondashuvni talab etadi. Xususan, sanoat salohiyati yuqori hududlarda texnologik modernizatsiya, energiya samaradorligi va logistika infratuzilmasini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etsa, sanoatlashuv darajasi nisbatan past hududlarda muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlarini kengaytirish va yangi ishlab chiqarish maydonlarini tashkil etish ustuvor vazifa hisoblanadi. Shu jihatdan DXSh loyihalarini hududiy sanoat strategiyasidan ajralgan holda amalga oshirish investitsiya resurslarining tarqoqlashishiga va kutilayotgan iqtisodiy natijalarning cheklanishiga olib kelishi mumkin. Mazkur muammoni bartaraf etishda hududiy sanoat loyihalarini yagona investitsion portfel doirasida saralash, ularning iqtisodiy samaradorligini baholash hamda davlat ko‘magini hududning strategik ustuvorliklariga muvofiqlashtirish zarur.

Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishda moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish va loyiha risklarini funksional taqsimlash alohida ahamiyatga ega. An‘anaviy moliyalashtirish amaliyotida davlatning asosiy vazifasi infratuzilma xarajatlarini qoplash va xususiy investorlar uchun imtiyozlar yaratish bilan cheklanib qolishi mumkin. Natijaga yo‘naltirilgan DXSh modelida esa davlatning iqtisodiy ishtiroki loyihaing ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati, investitsion risklari va kutilayotgan natijalari asosida belgilanadi. Bunda kapital grantlari, subsidiyalar, kafolatlar, imtiyozli kreditlar va xususiy kapitalning maqbul kombinatsiyasidan foydalanish infratuzilmaviy cheklovlarini kamaytirish hamda xususiy investitsiyalarni rag‘batlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, qurilish, operatsion va texnologik risklarni xususiy sherikning boshqaruv imkoniyatlariga muvofiq taqsimlash, davlatning tartibga solish vakolatlari bilan bog‘liq risklarni esa tegishli institutsional mexanizmlar orqali boshqarish loyihalarning moliyaviy barqarorligini ta‘minlashga xizmat qilishi mumkin. Mazkur yondashuvlarni tizimlashtirish asosida mintaqaviy sanoatni rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmini DXSh vositasida takomillashtirish yo‘nalishlari 1-jadvalda umumlashtirildi.

1-jadval

Mintaqaviy sanoatni DXSh asosida rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo‘nalishlari⁷³

Takomillashtirish yo‘nalishi	Taklif etilayotgan iqtisodiy mexanizm	Kutilayotgan samara
Hududiy sanoat DXSh portfelini shakllantirish	Loyihalarni sanoat ixtisoslashuvi, resurs salohiyati va infratuzilmaviy ehtiyojlarga ko‘ra saralash	Investitsiyalarning hududiy manzilliligi oshadi
Sanoat infratuzilmasini rivojlantirish	Elektr, gaz, suv, transport-logistika va sanoat zonalarini infratuzilmasini DXSh asosida tashkil etish	Infratuzilmaviy cheklovlar kamayadi
Differensial moliyalashtirish	Grant, subsidiya, kafolat, imtiyozli kredit va xususiy kapitalni loyiha riskiga qarab uyg‘unlashtirish	Xususiy investitsiyalarni jalb qilish imkoniyati kengayadi

⁷³ Muallif ishlanmasi

Risklarni funksional taqsimlash	Qurilish, talab, moliyaviy, operatsion va institutsional risklarni samarali boshqara oladigan tomonlarga biriktirish	Loyihalarning moliyaviy barqarorligi kuchayadi
Natijaga bog‘langan davlat rag‘batlari	Davlat ko‘magini qo‘shilgan qiymat, eksport, bandlik va mahalliyashtirish natijalariga bog‘lash	Budjet xarajatlarining iqtisodiy qaytimi oshishi mumkin
Klaster-DXSh modelini rivojlantirish	Yirik korxonalar, kichik biznes, ilmiy muassasalar va infratuzilma operatorlari hamkorligini tashkil etish	Mahalliy ishlab chiqarish kooperatsiyasi chuqurlashadi
Texnologik DXShni kengaytirish	Ilmiy-tadqiqot markazlari, laboratoriyalar va umumiy texnologik infratuzilmani sheriklik asosida rivojlantirish	Texnologik modernizatsiya jadallashadi
Raqamli monitoring va natijaviy shartnomalar	Loyihalarning amalga oshirilishi va iqtisodiy ko‘rsatkichlarini raqamli kuzatish, rag‘batlarni natijaga bog‘lash	Shaffoflik va boshqaruv natijadorligi oshadi

1-jadvalda keltirilgan yo‘nalishlar DXSh mexanizmini takomillashtirishda moliyalashtirish, institutsional boshqaruv va natijaviy samaradorlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Xususan, hududiy DXSh portfelini shakllantirish investitsiya loyihalarini alohida tashabbuslar sifatida emas, balki hududning sanoat ixtisoslashuvi va istiqboldagi rivojlanish maqsadlariga mos keluvchi yagona tizim sifatida ko‘rib chiqishga imkon beradi. Differensial moliyalashtirish mexanizmi esa loyihalarning kapital sig‘imi, infratuzilmaviy ehtiyojlari va risk darajasiga mos moliyaviy vositalarni tanlashni nazarda tutadi. Bunda davlat moliyaviy ko‘magining miqdori va shakli barcha loyihalar uchun bir xil belgilanmasdan, ularning iqtisodiy natijadorligi hamda xususiy kapitalni jalb qilish imkoniyatlari asosida aniqlanishi maqsadga muvofiq. Shuningdek, sanoat klasterlari, ilmiy muassasalar va kichik biznes subyektlarini DXSh loyihalariga jalb etish mahalliy yetkazib beruvchilar ulushini kengaytirish, ishlab chiqarish zanjirlarini chuqurlashtirish va sanoat korxonalari o‘rtasidagi kooperatsiyani kuchaytirishga xizmat qilishi mumkin.

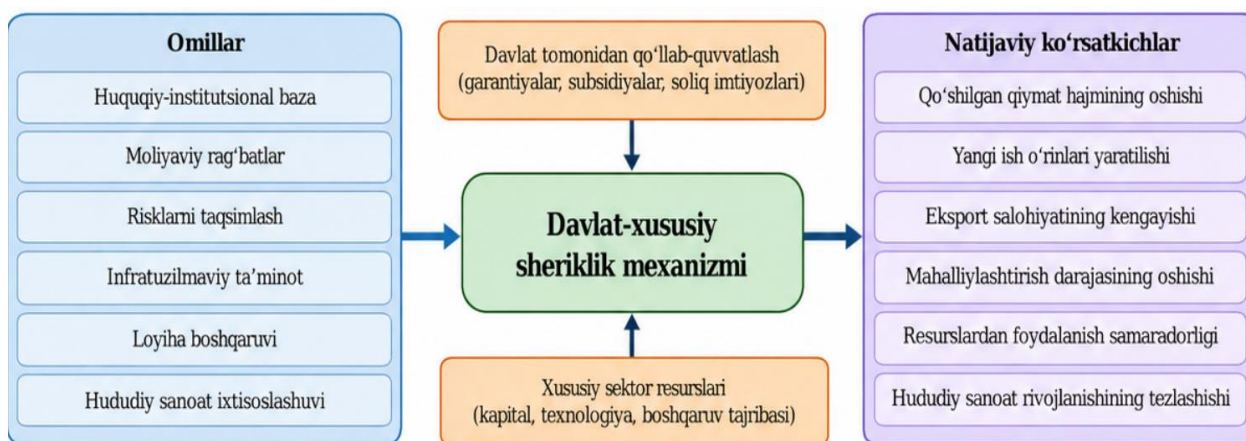
Tahlil natijalariga ko‘ra, DXSh mexanizmlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishda davlat tomonidan taqdim etiladigan rag‘batlarni investitsiyalar hajmidan ko‘ra loyihalarning yakuniy iqtisodiy natijalariga bog‘lash muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday yondashuvda yangi tashkil etilgan ish o‘rinlari, sanoatda yaratilgan qo‘shilgan qiymat, eksport hajmi, mahalliyashtirish darajasi va energiya samaradorligi loyiha asosiy natijaviy ko‘rsatkichlari sifatida qo‘llanilishi mumkin. Mazkur ko‘rsatkichlar davlat va xususiy sherik o‘rtasidagi shartnomaviy munosabatlarga integratsiya qilinsa, xususiy investorning tijorat manfaatlarini hududning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish maqsadlari bilan muvofiqlashtirish imkoniyati kengayadi. Shu bilan birga, iqtisodiy natijalarni baholash faqat loyiha yakunida emas, balki uni amalga oshirishning barcha bosqichlarida monitoring qilishni talab etadi. Bu esa kutilayotgan va amaldagi ko‘rsatkichlar o‘rtasidagi tafovutlarni aniqlash, moliyaviy rag‘batlarni qayta ko‘rib chiqish va zarur boshqaruv qarorlarini o‘z vaqtida qabul qilish imkonini beradi.

Mazkur tadqiqot doirasida mintaqaviy sanoatni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining samaradorligini oshirish uchun natijaga yo‘naltirilgan differensial DXSh modeli taklif etiladi. Ushbu model hududiy sanoat ixtisoslashuvi, resurs salohiyati, infratuzilmaviy cheklovlar va investitsion risklarni dastlabki baholashdan boshlanib, istiqbolli loyihalarni saralash, risklarni funksional taqsimlash, aralash moliyalashtirish, natijaviy rag‘batlantirish va doimiy monitoring bosqichlarini o‘z ichiga oladi. Modelning muhim xususiyati shundaki, unda DXSh loyihasining samaradorligi faqat investitsiya mablag‘larining o‘zlashtirilishi bilan emas, balki hududiy sanoat qo‘shilgan qiymati, bandlik, eksport, mahalliyashtirish va resurs samaradorligi kabi ko‘rsatkichlarning o‘zgarishi asosida baholanadi. Shuningdek, monitoring natijalaridan kelib chiqib moliyalashtirish va rag‘batlantirish parametrlarini takomillashtirish modelning

moslashuvchanligini ta'minlaydi.

1-rasm. Mintaqaviy sanoatni rivojlantirishda natijaga yo'naltirilgan differensial DXSh modeli⁷⁴

Taklif etilgan modelning amaliy ahamiyati davlat-xususiy sheriklikni an'anaviy infratuzilma obyektlarini moliyalashtirish vositasidan hududiy sanoatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi kompleks iqtisodiy mexanizmga aylantirish imkoniyati bilan belgilanadi. Bunda davlatning vazifasi bevosita moliyalashtirish hajmini oshirishdan ko'ra xususiy kapital faoliyati uchun qulay institutsional sharoit yaratish, infratuzilmaviy cheklovlarni kamaytirish, risklarni oqilona taqsimlash va iqtisodiy natijadorlikni rag'batlantirishga yo'naltiriladi. Xususiy sektor esa investitsiya mablag'lari bilan bir qatorda zamonaviy texnologiyalar, boshqaruv tajribasi va innovatsion yechimlarni hududiy sanoat rivojlanishiga safarbar etuvchi strategik hamkor sifatida ishtirok etadi. Natijada DXSh loyihalarini tanlash va moliyalashtirishda hududiy xususiyatlarni hisobga olish, davlat qo'llab-quvvatlashini natijaviy ko'rsatkichlarga bog'lash hamda erishilgan iqtisodiy samarani qayta investitsiyalash sanoat rivojlanishining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashga xizmat qilishi mumkin. Biroq mazkur natijalar taklif etilgan modelning nazariy va metodologik imkoniyatlarini ifodalaydi; uning amaldagi iqtisodiy ta'sirini aniqlash uchun DXSh loyihalarini bo'yicha investitsiya, xarajat, risk va natijaviy ko'rsatkichlar asosida qo'shimcha empirik baholash o'tkazish talab etiladi.

Xulosa va takliflar

Mintaqaviy sanoatni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha olib borilgan tadqiqot natijalari ushbu mexanizmni faqat infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish vositasi sifatida emas, balki hududiy sanoat salohiyatidan samarali foydalanish, xususiy investitsiyalarni jalb qilish va ishlab chiqarish kooperatsiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi kompleks iqtisodiy mexanizm sifatida qarash zarurligini ko'rsatdi. Tahlillar hududlarning sanoat ixtisoslashuvi, resurs-infratuzilmaviy imkoniyatlari va investitsion risklari o'rtasidagi tafovutlar DXSh loyihalarini tanlash va moliyalashtirishda differensial yondashuvni talab etishini asoslash imkonini berdi. Xususan, DXSh loyihalarini hududiy sanoat rivojlanishining strategik ustuvorliklariga muvofiq shakllantirilgan investitsion portfel asosida saralash, davlat budjeti mablag'lari va xususiy kapitalni maqbul nisbatlarda uyg'unlashtirish hamda risklarni ularni samarali boshqara oladigan tomonlar o'rtasida taqsimlash muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotda taklif etilgan natijaga yo'naltirilgan differensial DXSh modeli davlat rag'batlarini investitsiya hajmiga emas, balki yaratilgan qo'shilgan qiymat, bandlik, eksport, mahalliyashtirish va resurs samaradorligi kabi iqtisodiy natijalarga bog'lashni nazarda tutadi. Mazkur yondashuv davlat va xususiy sektor

⁷⁴ Muallif ishlanmasi

manfaatlarini hududiy sanoat rivojlanishining uzoq muddatli maqsadlari bilan muvofiqlashtirish hamda moliyaviy resurslardan foydalanish natijadorligini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, O‘zbekiston hududlarida DXSh mexanizmlarini takomillashtirish yuzasidan bir nechta ustuvor yo‘nalishlar taklif etiladi. Birinchidan, hududlarning sanoat ixtisoslashuvi, investitsion salohiyati va infratuzilmaviy ehtiyojlarini hisobga olgan holda istiqbolli DXSh loyihalarining hududiy portfelini shakllantirish va ularni iqtisodiy samaradorlik mezonlari asosida saralash tizimini joriy etish maqsadga muvofiq. Ikkinchidan, davlat tomonidan ko‘rsatiladigan grant, subsidiya, kafolat va boshqa moliyaviy rag‘batlarni loyiha risk darajasi hamda kutilayotgan iqtisodiy natijalariga moslashtirish, shuningdek, DXSh shartnomalarida risklarni funksional taqsimlash mexanizmini kuchaytirish zarur. Uchinchidan, davlat qo‘llab-quvvatlashini yangi ish o‘rinlari, qo‘shilgan qiymat, eksport va mahalliy lashtirish ko‘rsatkichlariga bog‘lash orqali budget xarajatlarining iqtisodiy qaytimini oshirish taklif etiladi. To‘rtinchidan, yirik sanoat korxonalari, kichik biznes, ilmiy muassasalar va infratuzilma operatorlari ishtirokidagi klaster–DXSh modelini rivojlantirish hamda loyihalarning moliyaviy va iqtisodiy natijalarini yagona raqamli monitoring tizimida kuzatib borish maqsadga muvofiq. Ushbu takliflarning amaliyotga joriy etilishi hududiy sanoat infratuzilmasini modernizatsiya qilish, xususiy kapital ishtirokini kengaytirish, mahalliy ishlab chiqarish zanjirlarini chuqurlashtirish va hududlararo sanoat rivojlanishidagi tafovutlarni qisqartirishga xizmat qilishi mumkin. Bunda taklif etilgan mexanizmlarning haqiqiy iqtisodiy samaradorligini aniqlash uchun ularni alohida DXSh loyihalari misolida empirik baholash muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 10-maydagi O‘RQ-537-sonli “Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 30-oktabrdagi 720-sonli “Davlat-xususiy sheriklik sohasini yanada takomillashtirish hamda kompleks tizimlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent, 2024.
3. Grimsey, D., & Lewis, M. K. (2002). Evaluating the risks of public private partnerships for infrastructure projects. *International Journal of Project Management*, 20(2), 107–118.
4. Hodge, G. A., & Greve, C. (2007). Public–private partnerships: An international performance review. *Public Administration Review*, 67(3), 545–558.
5. Yescombe, E. R. (2007). *Public-private partnerships: Principles of policy and finance*. Butterworth-Heinemann.
6. Li, B., Akintoye, A., Edwards, P. J., & Hardcastle, C. (2005). The allocation of risk in PPP/PFI construction projects in the UK. *International Journal of Project Management*, 23(1), 25–35.
7. Ke, Y., Wang, S., Chan, A. P. C., & Lam, P. T. I. (2010). Preferred risk allocation in China's public–private partnership (PPP) projects. *International Journal of Project Management*, 28(5), 482–492.
8. Mengnarov, A. (2024). Davlat-xususiy sheriklik asosidagi loyihalar iqtisodiy samaradorligini baholash. *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot*, 2(12).
9. Tursunov, I., & Hamroyev, G. (2025). Davlat-xususiy sheriklik loyihalarning samaradorligini oshirish. *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot*, 3(8).
10. Ergashev, A. (2025). Infratuzilmaviy investisiya loyihalarini davlat–xususiy sheriklik asosida moliyalashtirishda risklarni boshqarishning xorij tajribalari. *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot*.

